

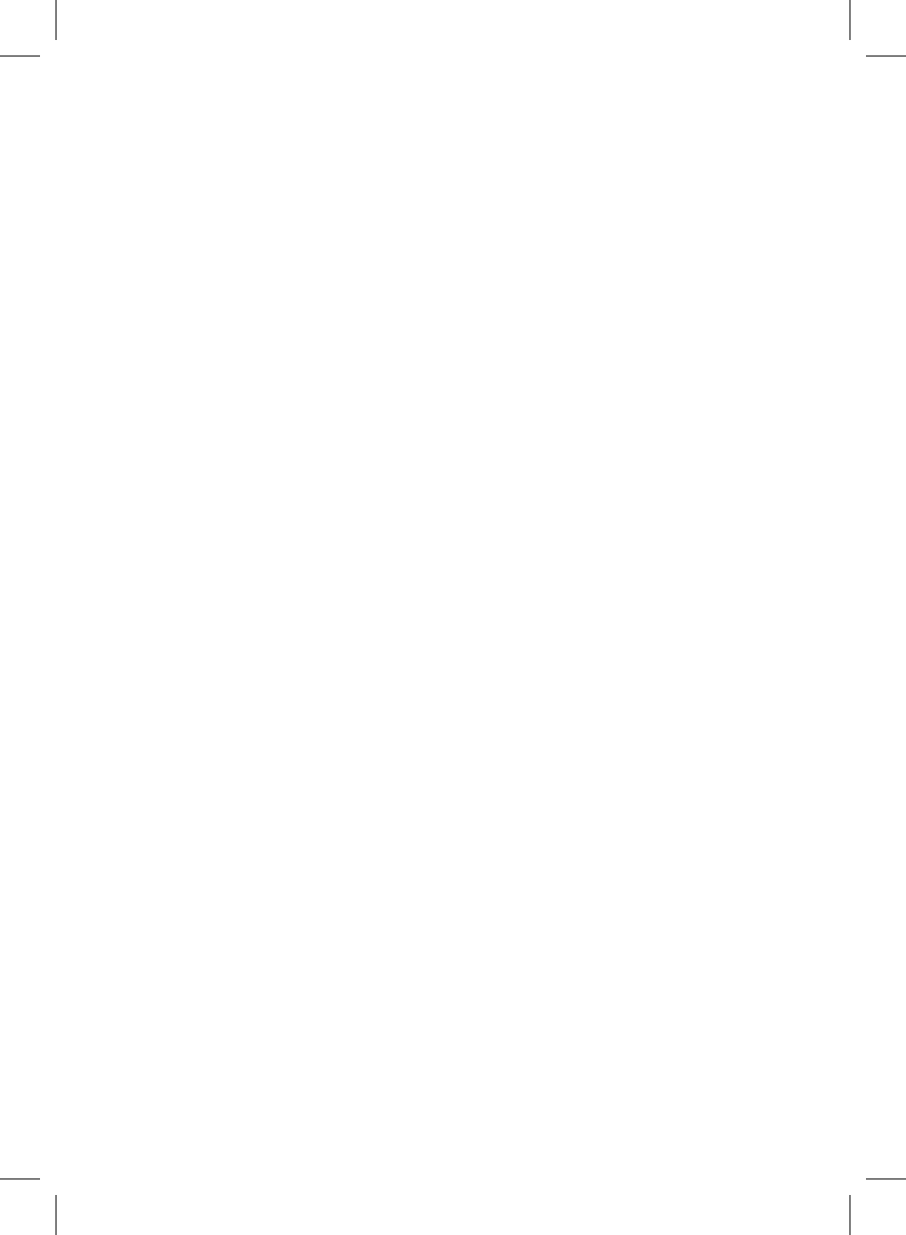
**SOCIJALDEMOKRATSKA
STUDENTSKA UNIJA**

**Daniel Mondekar
Tomislav Saucha
Stipe Tutiš**

**Pojmovnik
Bolonjskog procesa
i analiza provedbe
reformе visokog školstva
u Republici Hrvatskoj**

Zagreb, prosinac 2005.
Sva prava pridržana.

UVOD

Je li zaista završena prva faza provedbe Bolonjskog procesa?

Kako se teške teme iz reforme visokog obrazovanja lagano zaobilaze

U ovom trenutku u Hrvatskoj studira preko 160.000 studenata. Ta društvena grupacija dobila je epitete poput „temelja budućnosti“ ili pak „stupa našeg društva“. I dok su se tisuće maturanata spremale postati dijelom te skupine, akademska zajednica lamentirala je o Bolonjskom procesu. Iako je ta lamentacija trebala početi prije četiri godine, ona se rasplamsala pred sam rok za početak novog načina studiranja.

Tisuće studenata, a i mnogi profesori, pokušavalo je dokučiti što nam reforma donosi, odnosno kako smo reformirali studijske programe. Jesmo li samo stari sustav preimenovali u novi ili su se radili dublji zahvati da programi postanu kvalitetniji? Postoji li sustav osiguravanja kvalitete u visokom obrazovanju u Hrvatskoj i kako on funkcionira? Je li ECTS pravilno uveden? Kako i na koji način su se poštovale europske norme i standardi? Te ono najvažnije pitanje: tko je uopće tu reformu sproveo u djelo? I dok se lavina pitanja skuplja u glavama akademske zajednice, ministar Primorac svečano najavljuje uspješan završetak prve faze Bolonjskog procesa u Hrvatskoj. Tu svečanu vijest objavio je u posebnom prilogu Vjesnika od 28. lipnja 2005. godine. Čitav prilog sastoji se od hvalospjeva ministru te

nešto trezvenih članaka koji upozoravaju na realnu činjenicu o visokom školstvu, a to je da prva faza nije ni približno završena te da je hrvatski sustav visokog školstva u dubokoj krizi.

Postavlja se pitanje zašto sadašnji i budući studenti te njihovi roditelji ne bi trebali znati kakva ih budućnost čeka odnosno imaju li ikakve šanse na europskom tržištu radne snage? Što to Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa „skriva“, odnosno zataškava?

Što je *Bologna Process* (popularna Bolonja)

Godine 1998. na Sorboni je započela diskusija oko stvaranja Europskog prostora visokog školstva (EHEA – European Higher Education Area). Već sljedeće godine 29 europskih zemalja potpisuju Bolonjsku deklaraciju s namjerom ostvarenja spomenutog cilja.

U svrhu toga Bolonjska deklaracija navodi „alate“ koje treba implementirati:

1. Uvođenje sustava lako prepoznatljivih i usporedivih stupnjeva kao i uvođenje dodatka diplomu (Diploma Supplement), kako bi se promicalo zapošljavanje europskih građana i međunarodna konkurentnost europskog sustava visokog obrazovanja.
2. Prihvatanje sustava studiranja temeljenog na dvama glavnim ciklusima, pred-diplomskom i diplomskom. Pristup drugom ciklusu zahtijeva uspješno završen prvi ciklus studija koji

bi morao trajati tri godine [odnosno skupljanjem 180 ECTS bodova]. Nakon tri godine stječe se stupanj kvalifikacije priznat na europskom tržištu rada. Drugi ciklus vodit će magisteriju, odnosno diplomu te kasnije [tijekom trećeg ciklusa] i doktoratu, kao što je slučaj u mnogim europskim zemljama.

3. Uvođenje bodovnog sustava, ECTS-a, kao sredstva kako za stjecanje visokoobrazovnih kvalifikacija tako i za promicanje razmjene studenata. Bodovi se mogu postizati i izvan visokoškolskog obrazovanja, uključujući i cjeloživotno učenje, pod uvjetom da ih prizna sveučilište koje prihvaća studenta.
4. Promicanje mobilnosti i prevladavanje zapreka slobodnom kretanju, posebice studentima i nastavnicima.

Mobilnost omogućava studentima kako pristup studiju i osposobljavanju tako i odgovarajućim službama.

Nastavnicima, istraživačima i administrativnom osoblju priznati i valorizirati vrijeme koje su proveli na drugim sveučilištima, odnosno u drugim zemljama u Europi istražujući, predavajući ili učeći, bez predrasuda, prema njihovim statutarnim pravima.

5. Promicanje europske suradnje u osiguranju kvalitete u cilju i unapređivanja kvalitete kvalifikacija i razvijanja usporedivih kriterija i metodologija.
6. Promicanje potrebne europske dimenzije u visokom školstvu, posebice u razvoju nastavnih programa, u međuinstitucionalnoj suradnji, shemama mobilnosti i integriranim programima studija, u usavršavanju i istraživanju.

Godine 2001. ministarska konferencija u Pragu dodaje još tri bitne točke:

1. Cjeloživotno učenje;
2. Visokoobrazovne institucije i studenti: **uključivanje studenata u proces reforme te osiguravanje sudjelovanja studenata u upravljanju visokoškolskim ustanovama;**
3. Promoviranje europskog prostora visokoškolskog obrazovanja odnosno uvođenje programa razmjene studenata i nastavnika poput Erasmus mundusa.

U namjeri da ciljevi Bolonjskog procesa ne ostanu neispunjeni, osnovana je *Bologna follow up group* te je održano nekoliko ministarskih i rektorskih konferencija. U njihovu radu ravnopravno su sudjelovali studenti.

Do godine 2005. Bolonjskom procesu je pristupilo 30 država, među njima i Hrvatska 2001. godine.

U ovom vodiču možete pronaći opise relevantnih pojmova i alata vezanih uz Bolonjski proces. Ovaj vodič prikazuje drugičijim i opis stanja u Republici Hrvatskoj, odnosno osvrt na to kako je naša akademska zajednica provela u djelo prvu fazu Bolonjskog procesa. Sve važnije dokumente i vodiče kroz *Bolonju* možete naći na Internet stranici Socijaldemokratske studentske unije <http://www.ssu.hr>

STUDENTI I BOLONJSKI PROCES

Opća očekivanja studenata, kao i kod svih sličnih promjena, bila su da će Bolonjski proces potaknuti i povesti cjelokupni visokoškolski sustav prema kvalitetnijem i učinkovitijem studiranju.

Iz te opće ocjene slijede sva ostala očekivanja i stremljenja hrvatskih studenata. Unatoč tome, čini se da studenti u Hrvatskoj nisu dovoljno upoznati s Bolonjskim procesom. Broj onih koji se aktivno bave tim problemom nije velik što je još jedan problem na putu ka kvalitetnijem studiranju. Zato smatramo da studenti prvo moraju upoznati što je Bolonjski proces da bi znali što mogu očekivati od njega. Upravo zbog neznanja studenti su u strahu da će opet oni "izvući deblji kraj".

Ravnopravno sudjelovanje studenata u provedbi reforme visokog školstva temeljno je očekivanje studenata od Bolonjskog procesa - smatramo da bez aktivnog sudjelovanja studenata neće biti kvalitativnih pomaka hrvatskog visokoškolskog sustava. Osim toga, ravnopravna participacija studenata zajamčena je Priopćenjem ministarske konferencije održane u Pragu 2001. godine.

Što to znači?

- To znači da upravo studenti ponajbolje mogu locirati probleme unutar sustava budući da ih svakodnevno trpe te

bi ih trebali i mogli lakše riješiti kad bi imali sustav koji to omogućuje. (npr. ne rade se istraživanja o tome što studenti misle o svojim visokoškolskim ustanovama).

- To znači da se studenti trebaju aktivnije uključiti u 'reformu' visokog školstva budući da se ona tiče upravo njih. O razlozima zbog kojih nisu aktivnije uključeni možemo dugo razglabati, ali činjenica je da studenti trenutno nemaju dovoljno mogućnosti za ravnopravno partnerstvo te da zajedno s profesorima, odsjecima, fakultetima i sveučilištima odlučuju o svim pitanjima vezanim uz Bolonjski proces.
- To znači da studenti imaju pravo sudjelovanja u radu vijeća odsjeka, fakultetskih vijeća i senata sveučilišta u puno većem broju nego do sada, što se događa u malom broju slučajeva.

Zbog nepoštivanja gore navedenih studentskih prava događa se da se sve odluke u kojima moraju sudjelovati studenti donose bez njihovog znanja ili bez njihovog dovoljnog sudjelovanja, što je u suprotnosti s odredbama Bolonjske deklaracije i kasnije donesenih akata.

Krenimo redom, po onim točkama koje se moraju implementirati na hrvatska sveučilišta i fakultete do početka ak. god. 2005/2006.:

ECTS

European Credit Transfer system (ECTS) uveden je kao alat unutar okvira ERASMUS/SOCRATES programa između 1988. i 1995. godine. Prvotni cilj ECTS-a bio je ispomoć u priznavanju nastave na matičnom sveučilištu pri povratku sa studija u inozemstvu. Međutim, unutar okvira Bolonjskog procesa ECTS je postao alat za izražavanje uvjeta i praćenje toka studiranja unutar i izvan matičnog sveučilišta.

Implementacija ECTS-a je bila problematična budući da ne postoji jedinstven model ni program studiranja. Visokoškolski studiji nemaju jedinstveni ustroj ni na nacionalnim razinama, a kamoli na europskoj ili svjetskoj razini. Ta činjenica otežava provođenje komparacije, a posebno i evaluacije studijskih programa. O tome svjedoče studenti koji prelaze s jednog sveučilišta na drugo, kao i svi oni koji s diplomom dobivenom u jednoj zemlji traže posao u drugima.

Ocjene koje student tijekom studija dobiva, na žalost, nisu dovoljno mjerilo kao što to nisu ni sati provedeni na predavanjima, seminarima ili vježbama. Indeksi otkrivaju samo vrh ledene санте. Ključno je pitanje što se sve od studenata traži izvan nastave; koju literaturu trebaju proći za seminare ili završni ispit, koliko radova su napisali, koliko je stranica rad imao i sl. Dakle, potrebno je odrediti opterećenje za svaki položeni studijski predmet.

Da bi se otklonile spomenute teškoće, otpočeo je proces „harmoniziranja“ studijskih programa, u čemu je značajna uloga povjerena ECTS-u.

ECTS je numerička vrijednost (između 1 i 60) koja se pridodaje svakoj obrazovnoj jedinici u svrhu opisivanja *studentskog opterećenja* potrebnog da bi se obrazovna jedinica završila. Oni reflektiraju kvantitetu rada koju svaki kolegij zahtjeva u odnosu s kompletnom kvantitetom rada potrebnom da se završi puna godina akademskog studija pri obrazovnoj ustanovi. To uključuje predavanja, praktični rad, seminare, konzultacije, rad na terenu, privatna istraživanja (knjižnice, arhivi ili kod kuće) i završni ispit odnosno provjeru znanja.

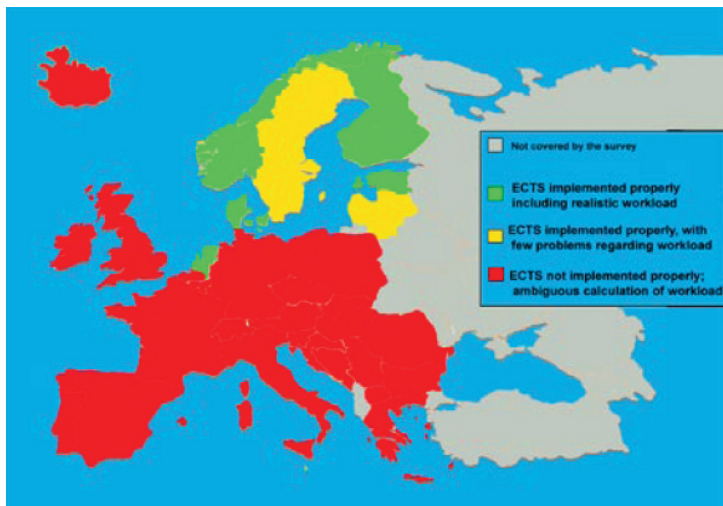
Dakle, **ne uzima se u obzir samo vrijeme provedeno na predavanjima**, seminarima, terenskom radu, vježbama i konzultacijama, **nego i vrijeme utrošeno za studiranje i apsolviranje gradiva**.

ECTS bodovi predstavljaju relativnu (dakle ne apsolutnu) vrijednost studentskog radnog opterećenja. Oni određuju koliko opterećenje predstavlja određeni kolegij pri instituciji koja dodjeljuje bodove.

Kod ECTS-a, 60 bodova predstavlja radno opterećenje normalne dodiplomske akademske godine, a 30 bodova predstavlja opterećenje semestra. Poslijediplomska akademska godina može donositi 90 bodova.

Kako se ECTS implementirao u Hrvatskoj

U Hrvatskoj su studenti aktivno sudjelovali u manjem broju slučajeva pri određivanju ECTS. To u praksi znači da je na svakom fakultetu trebala postojati **studentska koordinacijska grupa** zadužena za ECTS koja zajedno s profesorima zaduženima za ECTS ravnopravno donosi odluke i provodi sve potre-

Karta 1. ECTS u praksi. U Republici Hrvatskoj ECTS nije pravilno uveden zbog dvojbenog izračuna ECTS bodova. (Ministarska konferencija u Bergenu, 2005.)

bne radnje (npr. educiranje i stalno informiranje studenata i profesora što je to ECTS i kako on funkcionira, organiziranje seminara, radnih grupa ili istraživačke skupine i sudjelovanje u njima), te posebice da se **svake godine putem anketa provjerava drže li se profesori studentskog radnog opterećenja**. Na žalost, pojedini profesori nisu upoznati s detaljima ECTS-a pa precjenjuju ili podcjenjuju studentsko radno opterećenje. Također, ECTS se umjesto uvođenja po jasnim kriterijima radnog opterećenja studenata pokatkad određivao prema važnosti profesora u akademskoj zajednici (redovni profesori „dobivaju” više bodova a docentima i asistentima

„daje“ se manje), a ponekad mehaničkim bodovanjem postojećeg stanja. To smatramo pogrešnim. Pri evaluaciji studija i podnošenju izvještaja provjeravat će se pridržavaju li se profesori radnog opterećenja prema ECTS te će se na temelju toga ocjenjivati studijske programe. Kada se utvrdi nepridržavanje, ocjene će biti negativne.

DODATAK DIPLOMI (Diploma supplement)

ECTS se temelji na dostupnosti informacije o režimu studija. Cjelokupan studentski rad treba bodovati, a ti se bodovi mogu prenijeti na drugo sveučilište. Na kraju uspješno završenog studija studenti, uz diplomu, dobivaju i poseban *Dodatak diplomi* (**Diploma Supplement**) koji sadrži popis svih položenih predmeta i njihovu ECTS bodovnu vrijednost.

Dodatak diplomi sadržava odredbe koje nisu navedene u diplomi, a važne su za razumijevanje programa završenog studija i postignute razine obrazovanja.

Diploma supplement pomaže transparentnosti o tome tko je što i kako studirao/la, odnosno doprinosi, sukladno Bolonjskoj deklaraciji, prihvaćanju sustava lako prepoznatljivih i usporedivih akademskih stupnjeva. Svrha ovakvog sustava je omogućiti međunarodnu transparentnost i usporedivost diploma te pomoći akademskoj zajednici i tržištu rada u prepoznavanju visokoobrazovne kvalifikacije (diploma, certifikata i obrazovnih stupnjeva).

Dodatak diplomi izdaje se uz diplomu te opisuje sadržaj, stupanj i status uspješno završenog studija na hrvatskom i engleskom jeziku. On također daje i dodatne informacije o sustavu visokog obrazovanja u Hrvatskoj kako bi se dobivena kvalifikacija mogla „uvrstiti“ u obrazovni kontekst one države u kojoj se traži posao ili nastavlja studij.

OSIGURAVANJE KVALITETE (QUALITY ASSURANCE)

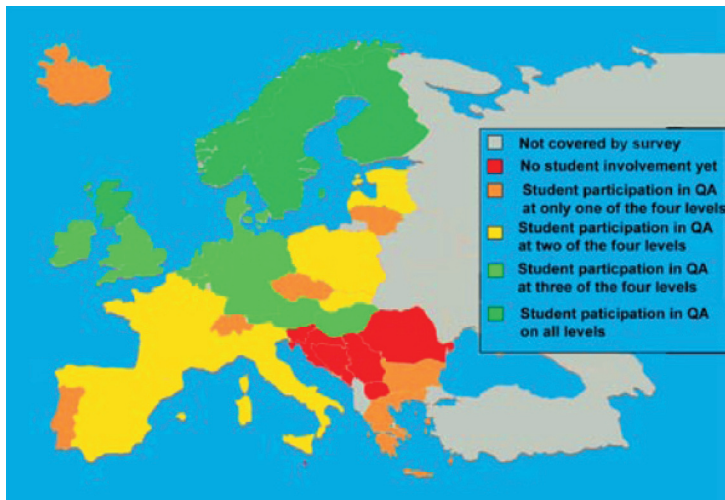

Sustav osiguravanja kvalitete u visokom školstvu je temelj reformi po Bolonjskom procesu. On omogućava **trajno praćenje i poboljšavanje** kvalitete studijskih programa kroz akademsku godinu (kvaliteta nastavnog plana i programa, načina izvođenja nastave i rada profesora, tehničke opremljenosti, dostupnost informacija itd.) On je također i jamac izvrsnosti kod studenata, ali i kod profesora. Taj proces je dio glavnog cilja Bolonjskog procesa (definiranja i praćenja standarda kvalitete pri visoko obrazovnim institucijama) i osnovni preduvjet za unificiranje kvalitete studija na razini cijele Europe. Bez sustava trajnog praćenja i unaprjeđenja kvalitete hrvatska diploma i programi **nemaju osnovu za uspoređivanje s programima i diplomama na sveučilištima EU gdje taj proces traje od samog početka reforme.**

Preduvjet za uvođenje sustava kvalitete je uvođenje usporedivih metoda i kriterija za procjenjivanje kvalitete istraživačkog rada i visokoškolske nastave. Prepoznajući kvalitetu kao osnovni preduvjet ostvarivanja ciljeva *Bolonje* Europska komisija je 1998. preporučila ostvarivanje jače suradnje na ovom polju te je osnovala Europsku mrežu za osiguravanje kvalitete u visokom obrazovanju (ENQA).

Osiguravanje kvalitete u Republici Hrvatskoj

Karta 2. Studentska participacija u osiguravanju kvalitete. U Republici Hrvatskoj studenti nisu uključeni u proces osiguranja kvalitete. (Ministarska konferencija u Bergenu, 2005.)

Na žalost, u Hrvatskoj taj sustav nije dovoljno razgranat i o njemu se malo razgovara, iako je njegovo uvođenje prva točka Bolonjskog procesa i temelj cjelokupne reforme te njezine kvalitete. **Hrvatska još nije osnovala Ured za kvalitetu u visokom školstvu (ENQA)**, a tu je činjenicu Ministarstvo nedavno i priznalo. U toku su osnivanja sveučilišnih i/li fakultetskih ureda. Pravilno uvođenje sustava kvalitete zahtjeva ravnopravnu participaciju studenata u radnim grupama koje uvode sustav. **To znači da studenti mogu i trebaju svake**

godine ocjenjivati svoj studij i nastavnike, a sveučilišta i/li njihove sastavnice su dužni ispraviti uočene nepravilnosti. Ako se putem ankete uoči da određeni profesori koriste zastarjele metode u nastavi, da je izuzetno mali postotak prolaznosti na ispitima (što je indikator da studenti ne primaju kvalitetnu naobrazbu) ili provode samovolju, fakulteti moraju istražiti problem i ukloniti ga. Zbog toga sustav osiguranja kvalitete ne odgovara onom dijelu akademske zajednice koji želi ostati na ustaljenim i zastarjelim metodama rada. Primjera radi: *U pravilno provedenom sustavu kvalitete bilo bi apsolutno nezamislivo da na nekom kolegiju prolaznost na ispitu bude 3%, a da nitko ne pomisli da je problem možda u profesoru, a ne u „lijenim studentima“.* Ako se osiguravanje kvalitete vrlo skoro ne uvede u institucije visokog obrazovanja, cjelokupni sustav bi mogao, ne slijedeći europske promjene, trpiti velike štete.

Dopusnice, europske norme i standardi

Netom prije ovogodišnjih upisnih rokova Ministarstvo znanosti je izdalo dopusnice za rad velikoj većini studijskih programa. Zanimljiv je izostanak reakcije akademske zajednice u RH da je bez prije navedenog ureda za kontrolu kvalitete *svaka dopusnica upitna i privremena*. Naime, da bi dopusnica bila pravovaljana, evaluacijske komisije su trebale obaviti temeljiti posao na „terenu“. To znači da se osim kvalitete nastavnog programa (što se kod nas jedino gledalo), trebalo evaluirati i kvalitetu nastavnika i njihovih znanstvenih dostignuća te opremljenost pojedinih fakulteta, metode i standarde rada, radnu opterećenost studenata i dodijeljen broj bodova. To bi

impliciralo i izračun omjera studenata i profesora te omjera broja studenata po metru kvadratnom fakultetskog prostora.

Sukladno europskim standardima za očekivati je da se u nastavi počnu primjenjivati nove metode rada. Sve je manji postotak nastave ex-katedra, a naglasak se stavlja na studentski samostalni rad (seminari, pisani radovi, vlastite analize i istraživanja) i puno osobniji pristup nastavnika studentu. *Bilo bi optimalno kada broj studenata na predavanjima ne bi bio veći od 100, na seminaru 25 te na vježbama i radnim grupama 15-ak. Uzme li se u obzir da npr. Ekonomski i Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu upisuju mnogo više studenata od broja koji financira Ministarstvo (na Ekonomski fakultet u ak.god. 2004/05 upisalo se 2000 studenata više od propisanih kvota), postavlja se pitanje kako će navedene ustanove pratiti zadane standarde. Ako se nastavi takav trend upisivanja „po inerciji“, a neće se sukladno tome pratiti europski standardi, pitanje je **hoće li diplome tih fakulteta biti priznate na europskom tržištu rada.***

DVOCIKLIČKI SUSTAV (Bachelor/Master – BAMA)

Popularno 3+2 ili 4+1

Usvajanje sustava lako usporedivih diploma temeljenog na sustavu dva glavna ciklusa (stupnjevi) glavna je tema Bolonske deklaracije i Praškog priopćenja. Oba dokumenta dvo-ciklički sustav temelje na potrebama tržišta rada i daljnjeg obrazovanja. Svi stupnjevi u visokom obrazovanju trebaju ispunjavati osnovne ciljeve visokog školstva:

- osobni razvitak,
- razvitak i održavanje stečenih vještina,
- kompetentnost i baza znanja,
- priprema za život aktivnog građanina u demokratskom društvu,
- priprema za tržište rada i daljnju akademsku karijeru.

Stupnjevi imaju važnu ulogu u prepoznatljivosti napretka studenata vezanu uz gore navedene osnovne ciljeve visokoškolskog obrazovanja.

Prvi ciklus (BA – prediplomski studij – prvostupnik/prvostupnica)

Prvi ciklus završava osnovnom kvalifikacijom koja omogućava izlazak na tržište rada, ali i priprema studente za daljnji studij na drugom i trećem ciklusu. On pruža temeljna znanja i

vještine te otvara pristup drugom ciklusu pod jednakim uvjetima (npr. **bez dodatnih troškova**), i to kada god završene studentice i studenti prvog ciklusa to zažele.

Drugi ciklus (MA – diplomski studij – magistar/magistrica)

Drugi ciklus, danas poznat kao magisterij, pruža studentima mogućnost daljnje specijalizacije na svom smjeru/smjerovima iz prvog stupnja *ili nekog drugog polja znanosti*. Važno je naglasiti da sukladno Berlinskom priopćenju (2003.) **prijelaz s prvog na drugi stupanj mora biti moguć bez dodatnih troškova**.

Završetkom drugog ciklusa studenti stječu naslov magistra te su spremni za tržište rada ili za nastavak studija u trećem ciklusu.

Karta 3. Utjecaj studenata na izradu nastavnih planova i programa. U Republici Hrvatskoj studenti nisu bili uključeni u izradu nastavnih programa niti su imali utjecaja na nju. (Ministarska konferencija u Bergenu, 2005.)

Ciklički studij u Hrvatskoj

Od akademske godine 2005/2006. u Hrvatskoj se studira po BA/MA modelu (prediplomski + diplomski studij). Iz raznih kontakata doznajemo da je **vrlo mali broj fakulteta uključio studente u kreiranje novih kurikuluma ili dotjerivanje postojećih, što studenti smatraju nedopustivim**. Uz to nitko ne zna kako će tržište rada reagirati na nova zanimanja, posebice ona vezana uz preddiplomski studij (prvostupnik) te jesu li ona uopće potrebna tržištu rada, budući da o tome nije napravljena adekvatna studija. *Kao primjer navodimo izjavu jednog dekana koji je kao odgovor na pitanje što može raditi prvostupnik njegovog fakulteta izjavio da on ili ona mogu biti izvrsno obrazovani administrativni tajnici!!!!. Jedan drugi dekan na isto pitanje odgovorio je da njihovi prvostupnici ne mogu biti ni pomoćne tete u vrtićima.*

Treba naglasiti i to da su neki studijski programi prihvatili model 3+2, a neki 4+1, što može utrokovati zbrke unutar institucije. S druge strane, postaje očito da su **fakulteti koji su uveli sustav 3+2 obavili barem neke zahvate** u reformi studijskih programa, dok su drugi svoje **stare programe, pomoću ciklusa 4+1, jednostavno preimenovali u nove**. Dodatni problem predstavlja nepostojanje odluka o prijelazu s jednog stupnja na drugi, kao i onih o stručnim nazivima prvostupnika/ca.

Mobilnost

Studentska mobilnost odnosi se prvenstveno na razdoblje studiranja izvan matičnog sveučilišta te na povratak nakon uspješnog studiranja na drugom sveučilištu u zemlji i inozemstvu. Mobilnost se dijeli na:

- **Horizontalnu mobilnost** - studenti provedu određeno vrijeme studirajući u nekoj drugoj zemlji,
- **Vertikalnu mobilnost** – studenti završe cijeli studij u nekoj drugoj zemlji,
- **EU programi** – prije nekoliko godina Europska komisija inicirala je različite programe dodiplomskih, poslijediplomskih i profesorskih shema mobilnosti. Oni su otvorene građanima članicama EU, a neki i građanima zemalja kandidatkinja za EU. Za Hrvatsku su bitni programi TEMPUS i ERASMUS.
- **Odljev mozgova** – proces u kojem država gubi svoje najtalentiranije i najobrazovanije građane koji odlaze u druge zemlje jer u svojim zemljama nemaju dovoljno prilika za kvalitetan posao, napredovanje i normalan život. Na žalost, to je najčešći oblik mobilnosti u Hrvatskoj.

Najčešći problem s kojim se studenti suočavaju kada studiraju izvan matičnog sveučilišta je prepoznatljivost njihovih kvalifikacija s kojima dolaze na strana sveučilišta. Ostali problemi usko su vezani uz financiranje vlastitog studija te dostupnost socijalnih prava u državama u kojima žele studirati.

Problem mobilnosti u Hrvatskoj

Mobilnost nije samo vezana uz strana sveučilišta, već i uz međusveučilišnu, međufakultetsku pa i međuodsječku mobilnost. **U Hrvatskoj je takva mobilnost bila otežana zbog nepostojanja unificiranosti nastavnog plana i programa na razini države. Taj problem često je bio uvjetovan lošim odnosima među fakultetima pa i među profesorima.** *Na primjer, nemoguće je prebaciti se s Pravnog fakulteta Sveučilišta u Osijeku nakon završene treće godine studija na Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu na četvrtu godinu, iako su studijski programi gotovo jednaki. Sličan problem je vezan uz Ekonomske fakultete u Zagrebu i Splitu, s time da student ekonomije iz Splita može doći na ekonomiju u Zagreb pod uvjetom da položi razliku ispita. U većini slučajeva ne postoje jasni razlozi za odbijanje molbi za prijelaz, osim pozivanja na prestižnost određenog fakulteta (premda se nijedno hrvatsko sveučilište ne nalazi na popisu 500 najkvalitetnijih sveučilišta u svijetu).*

Za sada mobilnost studenata unutar granica Hrvatske uvelike ovisi o dobroj volji uprava fakulteta. Žalosan je da se većina molbi za prijelaz odobri tek kada studenti pristanu na plaćanje vlastitog studija.

Iako je mobilnost jedna od najzanimljivijih novosti koje donosi *Bolonja*, o njoj se u Hrvatskoj najmanje priča i u ovom trenutku je gotovo nemoguća.

Na zasjedanju Europskog savjeta u Lisabonu 2000. godine predsjednici vlada i država donijeli su odluku da **Europska unija do 2010.g. postane najkompetitivnije i najdinamičnije društvo znanja u svijetu, sposobno za održivi ekonomski razvoj s više kvalitetnog posla i većom socijalnom kohezijom.** Taj strateški cilj realizirat će se većim ulaganjem u obrazovanje, podizanjem kvalitete obrazovnog sustava, a jedna od ključnih poluga je cjeloživotno učenje. Ono postaje ključno, ne samo za tržišno nadmetanje i za bolje mogućnosti zapošljavanja, nego i za socijalnu inkluziju te osobni razvoj. Godine 2001. Europska komisija donosi priopćenje o stvaranju europskog prostora cjeloživotnog učenja. Cjeloživotno učenje postalo je vodeće načelo EU u razvoju formalnih i neformalnih obrazovnih programa za doškolovanje, prekvalifikaciju, stručne i specijalističke tečajeve.

U Republici Hrvatskoj cjeloživotno učenje je tek nedavno ponovno dospjelo na dnevni red, no koncept je mnogo više ostao deklarativan nego operativan.

Na žalost, **cjeloživotno učenje uvelike ovisi o volji i finansijskim mogućnostima pojedinca** da nastavi školovanje.

INTEGRACIJA SVEUČILIŠTA I NJEZINI PROBLEMI

UHrvatskoj su sveučilišta sastavljena od pravno, financijski, kadrovski i nastavno samostalnih fakulteta. Jedna od posljedica tog stanja, da se vratimo na Ekonomski fakultet, je činjenica da je na njemu prošle godine upisano 2700 studenata, iako je Ministarstvo odlučilo financirati njih samo 700. Iako samo 34% studenata studira na teret države, a ostali sudjeluju u troškovima svog studija, Ministarstvo znanosti plaća gotovo 80% troškova Ekonomskog fakulteta. Na žalost, svi smo svjesni bolne činjenice da upisivanje preko upisnih kvota puni isključivo blagajnu fakulteta i da to čine mnogi fakulteti u Hrvatskoj. Pitanje koje muči studente je gdje su tako prikupljeni novci i kamo se oni ulažu.

To pitanje muči i onaj dio akademske zajednice koji „punom parom“ radi na procesu funkcionalne i pravne integracije sveučilišta. Prvi korak u tom smjeru je financiranje programa sveučilišta putem integriranog sveučilišnog proračuna (lump sum, block budget). Dogovoreni kriteriji raspodjele javnih sredstava kao i fakultetskih „vlastitih sredstava“ optimalan je način da se prevlada otpor integracijskim procesima.

Do tada SSU postavlja pitanje akademskoj zajednici: Hoće li dekani koji imaju hrabrosti upisivati stotine studenata preko upisnih kvota na svoje fakultete, imati hrabrosti tim budućim studentima reći kako im njihove diplome zbog toga vjerojatno neće vrijediti na europskom tržištu rada?

ŠTO NAM JOŠ NEDOSTAJE

Još uvijek nije izrađen popis stručnih naziva, odnosno dopuna Zakona o stručnim nazivima i titulama pa studenti ove godine upisuju studije, a da ne znaju za što se to obrazuju, s kojim će stručnim nazivom, odnosno titulom završiti studij.

Novi nastavni standardi i nov način rada (rad u manjim grupama, vježbe i seminari, konzultacije, semestralni ispiti...) zahtijevaju više nastavnika, prostora i novaca. Vrlo malo od tih potreba je osigurano.

Sveučilišta i njihove sastavnice, odnosno studentske programe treba opremiti i osposobiti za nove djelatnosti – za međunarodnu razmjenu, osiguranje i stalno unapređenje kvalitete, unutarnje i vanjske evaluacije, nove studentske službe, sveučilišne centre. U kojoj smo fazi s tim predradnjama za sve ove potrebe?

Model novog načina financiranja sveučilišta, tj. financiranja njihovih programa (lump sum) nije razrađen, a nepuni mjesec dana prije početka primjene ni simuliran. Jesu li sveučilišta i njihove stručne službe spremni za nov način poslovanja? Je li to slučaj s Ministarstvom? Neće li nespremnost izazvati kaos i otimačinu?

Ako se proces reforme ne odradi kvalitetno, moguće je da Europska komisija kazni Hrvatsku. Na žalost, u MZOS-u i akademskoj zajednici pojedinci na odgovornim funkcijama kao da nisu upoznati s činjenicom da kazne postoje.

One su (po redu):

- **'Pribijanje na stup srama': javno objavljivanje imena sveučilišta koja nisu kvalitetno reformirana,**
- **Ako se loša praksa nastavi, studentima dotičnih sveučilišta neće se priznati diplome na europskom tržištu rada,**
- **Zabrana suradnje sveučilištima u EU sa sveučilištima u npr. RH koja nisu dobro provela reformu (uvođenje znanstvenih sankcija) .**

Školarine i Bolonjski proces

Nedavna izjava nekih odgovornih osoba kako provođenje Bolonjskog procesa iziskuje velika materijalna sredstva na žalost pokazuje nepoznavanja materije vezane uz Bolonjski proces. Provođenje reforme „po *Bolonji*” ne bi smio biti paravan za uvođenje školarina. Dapače, Europska komisija je na tu činjenicu više puta upozoravala te preporučivala da školarine treba izbjeći gdje god je to moguće, a u državama gdje su uvedene treba umanjiti studentsku participaciju u njima.

Ako u Hrvatskoj dođe do uvođenja školarina, zahtijevamo da se uvede i provodi paket mjera koji će štititi socijalno ugrožene studente te jasno reći zašto se uvode školarine i na koji će način taj novac biti trošen. *Bolonja* kao razlog uvođenja školarina neprihvatljiv je argument i protivan je duhu cjelokupne reforme.

Certifikati izvrsnosti

Uz reformu MZOS veže i izdavanje certifikata izvrsnosti, koji jamče da su njegovi nosioci vrhunski studenti u Hrvatskoj. Temelj tog certifikata, po riječima ministra, je prosjek ocjena. Ako tako ostane, certifikati neće imati pretjeranu vrijednost s obzirom da prosjek ocjena u ovakvom sustavu obrazovanja nema veliku vrijednost. Dokazivanje izvrsnosti studenta biti će moguće tek ako se reforma pravilno provede. Tada će se certifikati moći izdavati temeljem rada studenata na konkretnim projektima ili vezanim uz konkretne znanstvene radove. U tom slučaju prosjek ocjena treba se uzimati u obzir samo u tzv. „graničnim slučajevima“, a prednost imaju osobna dostignuća pojedinaca u obrazovnom sustavu.

PRIMJERI POZITIVNE PRAKSE

Do sada smo u ovoj publikaciji uglavnom navodili negativne primjere budući da je takvih najviše, međutim, postoje i primjeri pozitivne prakse koji bi trebali biti smjernice visoko obrazovnim institucijama kako pravilno provesti reformu u partnerskom odnosu sa studentima. Kao dva pozitivna primjera navodimo Agronomski fakultet (www.agr.hr) i Studij povijesti na Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu (www.hrstud.hr), gdje od samog početka reforme postoje zajedničke radne skupine studenata i profesora. Na studiju povijesti reforma je započela 2003. godine uvođenjem novog programa temeljenog na specijalističkim i istraživačkim radnim skupinama. Na taj način studenti uz obavezne kolegije (čija je satnica smanjena) mogu sami kreirati svoj vlastiti studij birajući između 70 radnih grupa.

Uvođenjem ECTS-a i Osiguranja kvalitete (QA) studenti su dobili zadaću vođenja redovitih anketa o radnom opterećenju, kvaliteti studija, nastavnika, nastavnih metoda, te poštivanju europskih normi i standarda u visokoškolskoj nastavi. Svaka uočena nepravilnost pravovremeno se otklanja. Osim navedenog značajno je povećana participacija studenata u radu Fakultetskog i Nastavnog vijeća (do 30%) te je svakom brucosu dodjeljen tutor iz redova starijih studenata. Njegova je uloga pomoći mladom studentu da lakše shvati novi sustav studija, te se što prije uključi u evaluaciju istog.

Kontinuiranim radom, radne skupine za ECTS i QA osiguravaju studentima visoku kvalitetu studija, veće šanse za nastavak obrazovanja u inozemstvu, te prije svega priznanje njihove diplome od strane cijenjenih europskih sveučilišta.

ZAKLJUČAK

Što možemo zaključiti

Iz svega navedenog jasno se iščitava da su provedeni dijelovi reforme, uglavnom tehničke ili kozmetičke prirode – npr. uvođenje ECTS trebalo je obaviti slijedećem naputaka Europske komisije. S druge strane, one bitne promjene koje su mnogi očekivali nisu napravljene – npr. nije uveden sustav upravljanja kvalitetom, iz čega proizlazi inertnost akademske zajednice za promjenama nastavnih metoda (kao jednog od temelja povećanja cjelokupne kvalitete studiranja) i partnerskog odnosa profesora i studenta.

Dok god su studenti samo objekti u obrazovanju ili pak studentskim rječnikom „brojke na papiru“, reforma neće biti uspješna.

Što to Ministarstvo zataškava

Iako je Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa zaduženo za pravna pitanja Bolonjskog procesa, savjetovanja i nadgledanje reformi, čini se da ono to nije radilo. Na žalost, premalo se sredstava uložilo u edukaciju profesora i studenata o tome kako se provodi reforma školstva, u čemu leži najveća poteškoća. Najveći gubitnici u cijeloj ovoj priči su studenti. Oni zbog kojih se reforma radi i koji su morali biti nosioci reforme te tijesni suradnici svojim profesorima. Gubitak će biti tim pogubniji ukoliko diplome nekih fakulteta ne budu priznavane na europskom tržištu rada.

AKRONIMI

BFUG – Bologna Follow-Up Group/ Grupa za promicanje Bolonjskog procesa
communiqué - priopćenje

credit system – sustav bodovanja

diploma supplement – dodatak diplomi kojeg su definirali Europska komisija, Vijeće Europe i UNESCO. Dodatak opisuje stečenu kvalifikaciju, te je povezuje sa sustavom visokog obrazovanja unutar kojeg je stečena.

ECA – European Consortium for Accreditation in Higher Education/ Europski konzorcij za akreditaciju u visokom obrazovanju

ECTS – European Credit Transfer System / Europski sustav prijenosa bodova

EHEA – European Higher Education Area / Europski prostor visokog obrazovanja

ENQUA – European Network for Quality Assurance/ Europska mreža za osiguranje kvalitete

ERA – European Research Area / Europski istraživački prostor

ERASMUS – European Community Action Scheme for the Mobility of University Students/ Program Europske unije za mobilnost u području visokog obrazovanja

ESIB – The National Unions of Students in Europe / Nacionalno udruženje studenata Europe

EUA – European University Association / Udruga europskih sveučilišta

EURASHE – European Association of Institutions in Higher Education / Europsko udruženje institucija visokog obrazovanja

graduate course – diplomski studij

INQAAHE – International Network for Quality Assurance Agencies in Higher Education/Međunarodna mreža agencija za osiguranje kvalitete u visokom obrazovanju

knowledge society – društvo znanja

lifelong learning – cjeloživotno obrazovanje

mobility – mobilnost

quality assurance – jamstvo kvalitete

stakeholders – nositelji interesa

TEMPUS - Trans - European Mobility Scheme for University Studies / program međunarodne suradnje u području visokog obrazovanja jugoistočne Europe

UNESCO – CEPES – European Centre for Higher Education / Europski centar za visoko obrazovanje

undergraduate course – pred-diplomski studij

undergraduate student – prvostupnik/ca

ZANIMLJIVI LINKOVI

Hrvatski Linkovi

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa (Croatian Ministry of Science, Education and Sports)

<http://www.mzos.hr>

Studentski Informacijski Centar (SIC) – Institut za razvoj obrazovanja

www.sic.hr

www.iro.hr

Sveučilište u Dubrovniku (University of Dubrovnik)

www.unidu.hr

Sveučilište u Osijeku J.J.Strossmayera (University of Osijek)

<http://www.unios.hr>

Sveučilište u Rijeci (University of Rijeka)

<http://www.uniri.hr>

Sveučilište u Splitu (University of Split)

<http://www.unist.hr>

Sveučilište u Zadru (University of Zadar)

www.unizd.hr

Sveučilište u Zagrebu (University of Zagreb)

<http://www.unizg.hr>

UNESCO Katedra za Menadžment u Visokom Obrazovanju (UNESCO Chair in Governance and Management of Higher Education)

<http://www.unizg.hr/unesco/index.html>

Studentski informacijski poslužitelj (SIP)

<http://www.student.hr>

Međunarodni Linkovi

UNESCO CEPES - European Centre for Higher Education

<http://www.cepes.ro/>

CHEPS - Center for Higher Education Policy Studies

<http://www.utwente.nl/cheps/>

COUNCIL OF EUROPE

<http://www.coe.int>

ESIB - The National Union of Students in Europe (Nacionalno udruženje studenata Europe)

<http://www.esib.org>

EUA - European University Association (Udruga europskih sveučilišta)

<http://www.eua.be/eua/>

EURASHE - European Association of Institutes of Higher Education (Europska udruga institucija visokog obrazovanja)

<http://www.eurashe.be/>

EAIE - European Association for International Education (Europska udruga za međunarodno obrazovanje)

<http://www.eaie.org>

EURYDICE – The information network on education in Europe (Informacijska mreža o obrazovanju u Europi)

<http://www.eurydice.org/>

WORLD BANK – Svjetska banka

<http://www1.worldbank.org/education/>

UNESCO

<http://portal.unesco.org/>

Hrvatski Linkovi - Bolonjski proces

Tempus projekt: Moving Ahead with the Bologna process in Croatia

<http://www.unizg.hr/bopro/>

Tempus projekt: Croatian Bologna Promoters Team Cro4Bologna

<http://www.unizg.hr/tempusprojects/Cro4Bologna/prva.htm>

Međunarodni Linkovi - Bolonjski proces

Od Berlina do Bergena

<http://www.bologna-bergen2005.no/>

National Trends in the Bologna Process

<http://www.eurydice.org/Documents/FocHE/en/FrameSet.htm>

National reports on two decades of reform in higher education:

1980 onwards

http://www.eurydice.org/Publication_List/En/FrameSet.html

Osiguranje kvalitete

EUA

Quality Assurance: A Reference System for Indicators and Evaluation Procedures by François Tavenas, 2004 http://www.eua.be/eua/jsp/en/upload/ELU_EN.1082042243703.pdf

EUA Quality assurance policy position paper

http://www.eua.be/eua/jsp/en/upload/EUA_QA_policy_postion.108195-5225903.pdf

ESIB

European Student Handbook on Quality Assurance in Higher Education

<http://www.esib.org/projects/qap/QAhandbook/index.html>

EURYDICE

Evaluation in Education

<http://www.eurydice.org/Documents/Bibliographie/Evaluation/en/FrameSet.htm>

UNESCO CEPES

Indicators for Institutional and Programme Accreditation in Higher / Tertiary Education (2004)

<http://www.cepes.ro/publications/pdf/Indicators.pdf>

Quality Assurance and Accreditation: A Glossary of Basic Terms and Definitions (2004)

<http://www.cepes.ro/publications/pdf/QA&A%20Glossary.pdf>

Quality Assurance and the Development of Course Programmes (2002)

<http://www.cepes.ro/publications/pdf/Campbell&Rozsnyai.pdf>

CHEPS

Working on the European Dimension of Quality, Westerheijden, D. and Leegwater, M.

<http://www.utwente.nl/cheps/documenten/engbook03workingeuropean-dimension.pdf>

A Next Generation of Quality Assurance Models. On Phases, Levels and Circles in Policy Development Jeliazkova, M. and Westerheijden, D. [http://www.](http://www.utwente.nl/cheps/documenten/engpap01nextgen.pdf)

[utwente.nl/cheps/documenten/engpap01nextgen.pdf](http://www.utwente.nl/cheps/documenten/engpap01nextgen.pdf)

ENQA

Quality Procedures in European Higher Education

<http://www.enqa.net/texts/procedures.pdf>

Benchmarking in higher education

<http://www.enqa.net/texts/benchmarking.pdf>

Quality Assurance Implications of New Forms of Higher Education

<http://www.enqa.net/texts/newforms.pdf>

International Initiatives and Trends in Quality Assurance for European Higher Education

<http://www.enqa.net/texts/initiatives.pdf>

A Method for Mutual Recognition Experiences with a method for mutual recognition of quality assurance agencies by Tobias Lindeberg, Dorte Kristoffersen (eds.) - <http://www.enqa.net/texts/mutual.pdf>

Mobilnost

EUA

Academic co-operation and mobility in Europe: how it was, how it should be by Andris Barblan 2001 - http://www.eua.be/eua/jsp/en/upload/CEPES_30t-hAn.1069322899147.pdf

Cjeloživotno učenje

EUA

Consultation on the European Commission Draft Memorandum on Lifelong Learning By Mary O'Mahony, 2001 http://www.eua.be/eua/jsp/en/upload/LLL_report_final.1069323392705.pdf

EURYDICE

National actions to implement Lifelong Learning in Europe

<http://www.eurydice.org/Documents/survey3/en/FrameSet.htm>

Lifelong Learning

<http://www.eurydice.org/Documents/Bibliographie/Lll/En/FrameSet.htm>

Lifelong Learning: the contribution of education systems in the Member States of the European Union

<http://www.eurydice.org/Documents/LLL/EN/FrameSet.html>

ECTS

EUA

ECTS/DS Users' Guide - Detailed information on ECTS key instruments, the Diploma Supplement, and the ECTS and DS labels. August 2004.

http://www.eua.be/eua/jsp/en/upload/ECTS_DS_Users_guide_en.10941-19167134.pdf

EUA survey on ECTS - The state of implementation of ECTS in Europe - A short survey carried out by EUA in co-operation with the ECTS/DS national coordinators in 2002

<http://www.eua.be/eua/jsp/en/upload/EUA%20survey%20on%20ECTS.10-68809056368.pdf>

Credit Transfer and Accumulation – the Challenge for Institutions and Students Conclusions and Recommendations for Action of the EUA/Swiss Confederation Conference, ETH Zürich, 11/12 October 2002)
<http://www.eua.be/eua/jsp/en/upload/Final%20Zurich%20Conclusions.10-68809271815.pdf>

ESIB

European Student Survey on ECTS
<http://www.esib.org/wg/education/ECTSSurvey.htm>

Financiranje

EUA Study on the Financing of Research and Innovation in Europe's Universities
http://www.eua.be/eua/jsp/en/upload/Financing_research_summary_23-042004.1083059130747.pdf

EURYDICE

Key topics in education, Volume 1: Financial support for students in higher education in Europe. Trends and debates.
<http://www.eurydice.org/Documents/KeyTopics/en/FrameSet.htm>
Financing Education
<http://www.eurydice.org/Documents/Bibliographie/Financement/en/FrameSet.htm>

CHEPS

Funding higher education: options, trade-offs and dilemmas Jongbloed, B.
<http://www.utwente.nl/cheps/documenten/engpap04fundinghe.pdf>

Socijaldemokratska studentska unija osnovana je 2003. godine s ciljem promoviranja kvalitetnog i socijalno osjetljivog visokoškolskog obrazovanja u Hrvatskoj. Danas djelujemo na pet sveučilišta i jednom veleučilištu.

Pročitaj dolje navedena pitanja i odluči želiš li imati utjecaja na procese koji se direktno tiču tvoje budućnosti, a da na njih u ovom trenutku nemaš gotovo nikakav utjecaj.

Smatraš li?

- Da se tvoja studentska prava krše?
- Da nisi dovoljno dobro upoznat koja su tvoja prava
- Da imamo premalo ležajeva u domovima?
- Da je studentski standard u Hrvatskoj loš
- Da nisi dovoljno dobro upoznat/a s Bolonjskim procesom?
- Znaš li što je GATS i kakav utjecaj može imati na tvoje obrazovanje i zapošljavanje?
- Znaš li da svakodnevno drugi ljudi donose odluke u kojima TI imaš pravo sudjelovati?
- Poslijediplomanti, imate li vi pravo na prehranu, besplatno školovanje ili smještaj u mjestu studija?

Želiš li saznati odgovore na ova pitanja ?

Znaš li:

- Da u Hrvatskoj ima 160.000 studenata, a samo 9.500 ležajeva u studentskim domovima
- Da prilikom implementacije Bolonjske deklaracije studenti moraju biti jednakopravno zastupljeni u svim tijelima koje provode modernizaciju
- Da se Hrvatska pristupanjem Bolonjskoj deklaraciji obvezala implementirati određene točke od akad. god. 2005/6. te da ni jedan fakultet u Hrvatskoj do sada nije ispunio propisane promjene?
- Da su studenti poslijediplomskih studija u Hrvatskoj lišeni svih studentskih prava unatoč europskoj praksi po kojoj se status studenta gubi tek po obrani doktorske disertacije
- Da pojam „liberalizacija“ u GATS-u označava komercijalizaciju visokog obrazovanja koja narušava njegovu kvalitetu i teži privatizaciji visokoškolskog sektora?
- Da GATS može značiti ukidanje mogućnosti studiranja na teret države jer se ovo smatra diskriminatornim ?
- Da postoji Bruški proces, paralelan Bolonjskom procesu, koji se provodi na nivou visokih učilišta ?

Tražiš li informaciju više?

Za što se mi zalažemo ?

- Želimo više stipendija
- Tražimo uvođenje povoljnih i fleksibilnih studentskih kredita bez kamatnih stopa

- Za jednaku dostupnost obrazovanju svih građana Hrvatske bez obzira na spol, dob, vjersku i seksualnu opredijeljenost te socijalni status
- Besplatno školovanje, jeftine udžbenike te kvalitetniju internetizaciju
- Želimo ravnopravno sudjelovati u radu visokoškolskih ustanova
- Tražimo ravnopravno sudjelovanje u reformi visokog školstva u Hrvatskoj
- Tražimo izgradnju novih studentskih domova te poboljšanje životnih uvjeta u postojećima

***Ali... Mi to ne možemo učiniti sami,
potreban/na si nam TI !!!***

Uključite se u rad Socijaldemokratske studentske unije, jer se samo zajedno možemo izboriti za naša prava i budućnost. Posjeti našu Internet stranicu <http://www.ssu.hr> te potraži odgovore na ova pitanja, pošalji na mail ili se uključi u rad naše udruge.

Kontakti

Socijaldemokratska studentska unije – SSU

Trg Drage Iblera 9, 10 000 Zagreb

Tel./Fax: 01/4550 333

e-mail: info@ssu.hr

Pravni centar: pravnicentar@ssu.hr

Sveučilišne organizacije:

SSU ZG – Sveučilišna organizacija Socijaldemokratske studentske unije Sveučilišta u Zagrebu
zagreb@ssu.hr

SSU OS - Sveučilišna organizacija Socijaldemokratske studentske unije Sveučilišta J.J.Strossmayera u Osijeku
osijek@ssu.hr

SSU RI - Sveučilišna organizacija Socijaldemokratske studentske unije Sveučilišta u Rijeci
rijeka@ssu.hr

SSU ST - Sveučilišna organizacija Socijaldemokratske studentske unije Sveučilišta u Splitu
split@ssu.hr

SSU ZD - Sveučilišna organizacija Socijaldemokratske studentske unije Sveučilišta u Zadru
zadar@ssu.hr

Veleučilišne organizacije:

SSU KA – Veleučilišna organizacija Socijaldemokratske studentske unije Veleučilišta u Karlovcu
karlovac@ssu.hr